

Andrzej Paweł Bieś
ORCID: 0000-0002-2857-8125
Akademia Ignatianum w Krakowie

Beata Topij-Stempińska
ORCID: 0000-0002-4257-5844
Akademia Ignatianum w Krakowie

Wprowadzenie

Z dziejów wychowania: jezuici i szkolnictwo

Inspiracją do przygotowania i wydania czwartego numeru „Studia Paedagogica Ignatiana”, podejmującego problematykę historii jezuitów i ich działalności edukacyjnej, jest 80. rocznica urodzin o. prof. Ludwika Grzebienia SJ – jezuita, historyka, badacza dziejów zakonu na terytorium Rzeczypospolitej. Wśród dotychczasowych blisko 1400 publikacji Ojca Profesora „jest historia afrykańskich misjonarzy i dzieło o duszpasterstwie wśród Polonii amerykańskiej na przełomie XIX i XX wieku, są prace o Chyrowie (...), o szkołach jezuickich i o Wydawnictwie Apostolstwa Modlitwy, o jezuitach we Lwowie, w Toruniu, Pułtusku, Krakowie, Sandomierzu” (Terlecki 2010: 21), a także dwutomowa bibliografia do dziejów Towarzystwa Jezusowego w Polsce. Wśród najnowszych – *Inwentarz Archiwum Prowincji Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie. Rękopisy do 1820*. Do tych historycznych panoram, edycji źródeł, biografii i bibliografii, słowników oraz innych narzędzi służących kolejnym pokoleniom badaczy w rozwoju ich

warsztatu naukowego, trzeba także dodać monografie lokalne, jak kościelne dzieje Dobrzechowa albo historię parafii w Strzyżowie. Profesor Ludwik Grzebień jest bowiem „mistrzem szczegółu, historycznego detalu, dziejowego drobiazgu, z których składa się gmach minionych wieków” (Terlecki 2010: 21). Dla uczczenia tego jakże godnego jubileuszu redakcja zaprosiła grupę międzynarodowych badaczy, których działalność naukowa i publikowane prace związane są z odtwarzaniem dziejów Towarzystwa Jezusowego oraz pogłębianiem wiedzy o edukacji jezuickiej.

Pierwsza, nieliczna grupa jezuitów przybyła na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów w 1564 roku, aby wspierać i rozwijać działania edukacyjne Kościoła katolickiego. W ciągu zaledwie dwóch dekad nowy zakon znacznie poszerzył pole swojego oddziaływania, otwierając kolejne placówki oświatowe, przyjmując i kształtując coraz liczniejszych miejscowych kandydatów, angażując się w dyskusje teologiczne i promując wśród wiernych wzorce pobożności nawiązujące do rozstrzygnięć Soboru Trydenckiego. Dwustuletnia obecność jezuitów w granicach I Rzeczypospolitej pozostawiła trwałe ślady ich zaangażowania w niemal wszystkich obszarach ówczesnej aktywności społecznej. Zaangażowanie w życie Kościoła katolickiego, w humanistyczne kształcenie osób mądrych i pobożnych nie pozostawało bez wpływu także na życie polityczne państwa. Symbolem takich interakcji i korelacji, a zarazem przeciwstawnych ocen stał się np. Piotr Skarga. Wśród innych jezuickich postaci ważnych dla kształtowania polskiej kultury intelektualnej, politycznej i duchowej są m.in.: Jakub Wujek, Grzegorz Piramowicz, Adam Naruszewicz, Franciszek Bohomolec.

Papieska kasata zakonu (1773) nie wyrugowała całkowicie obecności jezuitów z polskiej przestrzeni edukacyjnej, tradycji i kultury pedagogicznej. Blisko 500 byłych jezuitów aktywnie włączyło się w działania i prace Komisji Edukacji Narodowej. Inni przetrwali na dawnych terenach Rzeczypospolitej włączonych do Rosji po pierwszym rozbiórce i – kontynuując pod opieką carów misję nauczania i wychowania – doczekali wskrzeszenia zakonu. „Białoruś z Połockiem stała się więc wtedy światowym centrum działalności zakonu, które wspierało moralnie prace dawnych jezuitów rozrzuconych po całym świecie” (Grzebień 2014). Wypędzeni następnie z granic Rosji, osiedli się w Galicji, w innych krajach europejskich i na innych

kontynentach, nie rezygnując z prowadzenia szkół, seminariów, wyższych uczelni, ale także wykorzystywania bogatych form edukacji pozaszkolnej. W zmieniających się warunkach politycznych i społeczno-ekonomicznych XIX i XX wieku Towarzystwo Jezusowe, wierne własnej tradycji edukacyjnej, poszukiwało pedagogicznych inspiracji, sięgając przede wszystkim do źródeł duchowości ignacjańskiej, „dając człowiekowi XXI wieku narzędzie osobistego, pełnego rozwoju w kluczu wartości, w otwarciu na świat i płynące z niego wyzwania, ucząc krytycznego myślenia, tak przydatnego w kontekście postmodernistycznego pluralizmu” (Królikowska 2010: 8).

Mamy nadzieję, że zamieszczone w tym zeszycie teksty przyczynią się do pogłębienia wiedzy o pedagogii jezuitów, do przybliżenia okoliczności i warunków jej funkcjonowania oraz do refleksji nad poszukiwaniem w tradycji inspiracji dla edukacyjnej współczesności.

Bibliografia

- Grzebień L. (2014). *Wskrzeszenie zakonu jezuitów*, „Życie Duchowe”, nr 77, <https://www.zycie-duchowe.pl/art-265.wskrzeszenie-zakonu-jezuitow.htm> [dostęp: 3.12.2019].
- Królikowska A. (2010). *Wstęp*, w: *Pedagogika ignacjańska. Historia, teoria, praktyka*, red. A. Królikowska, Kraków: Wydawnictwo WAM, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum” w Krakowie, s. 7–9.
- Terlecki R. (2010). *Pasja historyka. Ojca Ludwika Grzebieńia życie i praca, w: Pamięć wieków kształtuje potomność. Księga jubileuszowa dedykowana księdzu profesorowi Ludwikowi Grzebieńiowi z okazji 70. urodzin*, red. A.P. Bieś, B. Topij-Stempińska, Kraków: Wydawnictwo WAM, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum” w Krakowie, s. 17–22.